

PERCEPCIJA GRAĐANA O UHIĆENJU KAO MJERI ZA OSIGURANJE PRISUTNOSTI OKRIVLJENIKA

SAŽETAK

Uhićenje je specifična pa često i neophodna mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika koju provodi policija prije početka kaznenog postupka. Uhićenje je »institut« koji je određen u Ustavu RH i u najvažnijim međunarodnim supranacionalnim izvorima o ljudskim pravima i slobodama, kao što je Opća deklaracija o ljudskim pravima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i drugim izvorima jer se njime ograničava pravo na fizičku slobodu kretanja kao temeljno pravo građanima. S obzirom na važnost instituta kao što je uhićenje, provedeno je istraživanje koje obuhvaća stavove i znanja građana o uhićenju. U istraživanju je sudjelovalo ukupno $N = 114$ ispitanika te je dobivena čista faktorska struktura za ukupno 4 faktora, a rezultati dobiveni testiranjem hipoteza upućuju na postojanje statistički značajne povezanosti između općih stavova o uhićenju i stavova o uhićenju neke osobe koju ispitanici poznaju. Drugim riječima, ispitanici koji poznaju neku uhićenu osobu i imaju pozitivan stav prema tom konkretnom uhićenju, imat će također pozitivan stav prema uhićenjima općenito.

Prethodno priopćenje
Primljeno: srpanj, 2020.
Prihvaćeno: rujanj, 2021.
UDK: 316.356.2: 343.126
DOI 10.3935/ljsr.v28i3.392

Hrvoje Filipović¹
orcid.org/0000-0002-5757-6612

Visoka policijska škola

Dunja Ilovača²
orcid.org/0000-0003-3061-5762

Ključne riječi:

uhićenje, stavovi o uhićenju,
percepcija građana

1 dr. sc. Hrvoje Filipović, profesor v. š., e-mail: hrvoje.filipovic@yahoo.com
2 Dunja Ilovača, mag. psych., e-mail: dunja.ilovaca@gmail.com

UVOD

Uhićenje, kao i druge mjere osiguranja prisutnosti okrivljenika, je zbog svoje važnosti često predmet rasprava i prijedora kod donošenja normativnih izvora, ali i u sudskoj praksi i u akademskoj zajednici te će stoga rezultati o stavovima građana glede mjera kojima se zadire u temeljna prava biti vrijedan znanstveni doprinos. Koliko su mjere osiguranja prisutnosti okrivljenika kompleksne, bit će vidljivo u nastavku rada i o njima su građani iznijeli svoje stavove što je opisano u drugome dijelu rada.

Prema načelu razmjernosti, mjere osiguranja prisutnosti okrivljenika, od kojih je jedna i uhićenje u ZKP-u, su taksativno navedene počevši od poziva okrivljeniku, dovođenja, mjere opreza, jamstva, uhićenja, pritvora, istražnog zatvora u domu i kao krajnje mjere istražnog zatvora. Ipak, uhićenje je mjera o kojoj odlučuje policijski službenik koji konkretno postupi i koji je utvrdio uvjete za uhićenje, a ne institucija kao policija (Filipović, 2010.) i zbog toga je pod povećalom. Uhićenje predstavlja snažnu zaštitnu mjeru i u odnosu na zaštitu žrtve (vidjeti Filipović, 2018.: 144, 149-151) jer se počinitelja odvađa od žrtve što je često kod nasilničkog ponašanja u obitelji, »dakako ako su za to ispunjene sve zakonske pretpostavke« (Ivičević Karas i sur., 2019.: 475).

»Percepcija je u suvremenim društvenim procesima izrazito važna te ponekad nije važno što se uistinu dogodilo nego što građani misle da se dogodilo« (Skoko, 2007.: 349). »Nije važno kakvo što uistinu jest, nego kako to ljudi doživljavaju pa tako percepcija postaje važnija od činjenica« (Skoko, 2007.: 349). Građani ponekad, ali i poneki mediji unaprijed osude »počinitelja« kaznenog djela, posebno ako je uhićen. Kako bi se izbjegla proizvoljna tumačenja, a prije svega zaštitilo osobu koja je uhićena, u najvažnijim međunarodnim izvorima određeno je kada se može uhititi osobu počevši od Opće deklaracije o ljudskim pravima UN-a, Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda pa do tuzemnih izvora kao što je Ustav RH (1990., 1997., 1998., 2000., 2001., 2010., 2014.) i Zakon o kaznenom postupku (ZKP) (1997., 2008., 2009., 2011., 2012., 2013., 2014., 2017., 2019.). Već je u uvodu naglašeno da postoje prijedori u akademskoj i stručnoj javnosti oko uhićenja te će zbog toga u daljnjem dijelu teksta biti ukratko prikazan institut uhićenja i problemski dio koji postoji, a kako bi se shvatilo da i građani mogu imati dvojbe glede samoga instituta, a ne da su to samo stavovi. Prema čl. 107. ZKP-a, policija (čl. 24. st. 2. Ustava navodi redarstvo) je ovlaštena uhititi: 1) osobu protiv koje izvršava dovedbeni nalog te rješenje o pritvoru ili istražnom zatvoru, 2) osobu za koju postoje osnove sumnje da je počinila kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti, kad postoji neki od razloga za određivanje istražnog zatvora (čl. 24. st. 2. Ustava zahtijeva da postoji osnovana sumnja) te 3) osobu zatečenu u

kaznenom djelu za koje se progoni po službenoj dužnosti. Pitanje je jesu li spomenute odredbe najsretnije rješenje posebno zbog »osnovane sumnje« jer je u čl. 107. st. 2. ZKP-a određen manji stupanj sumnje, odnosno »osnove sumnje«.

Važno je za naglasiti da policija jedina može uhititi osobu, ali čl. 106. ZKP-a ovlašćuju i svaku osobu da spriječi bijeg osobe zatečene u činjenju kaznenog djela koju se progoni po službenoj dužnosti i o tome mora odmah obavijestiti policiju. Osoba spriječena u bijegu može se zadržati do dolaska policije kojoj će biti predana. Riječ je o tzv. privatnom ili građanskom uhićenju za koje zakon ne koristi termin uhićenje, već »sprječavanje bijega« nastojeći izbjeći neopretnu odredbu članka 24. Ustava Republike Hrvatske koji određuje da samo »redarstvo« može obaviti uhićenje, i to samo ako je riječ o »teškom kaznenom djelu određenom zakonom« (Josipović, 2008.: 925).

Promjena prava uhićenika i postupanje nadležnih tijela

Uhićenje je predmet rasprava i prijedora, a ne samo negativne percepcije, kao i obavijesni razgovor koji je često prethodio uhićenju i to učestalo prije ZKP (2008.). Tako se pred Europskim sudom za ljudska prava u predmetu »Mađer protiv Hrvatske« podnositelj zahtjeva žali na obavijesni razgovor, uhićenje, pritvor i istražni zatvoru (Filipović i Šuperina, 2012.; prema Pleić, 2016.). Sa stajališta ljudskih prava, od posebnog interesa bio je čl. 177. st. 3. ZKP/1997. u kojem nije bilo navedeno trajanje tog (obavijesnog) razgovora, odnosno trebalo se predmnijevati da osoba može u svakome trenutku napustiti prostore policije (vidjeti odluku: Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj: I Kž 376/08-3). Iz konkretnog predmeta vidljivo je da je osoba navela da zna svoja prava i da želi napustiti službene prostorije policije, ali i da je tada uhićena, što je izvravanje pojedinih zakonskih instituta jer je posve jasno da osobe na obavijesnom razgovoru nisu u policiji imale slobodu kretanja.

Potpuno novi ZKP donesen je još 2008., te je to bila prva velika reforma hrvatskog kaznenog procesnog zakonodavstva još od uvođenja mješovitog tipa kaznenog postupka iz 1875. godine. »Taj je zakon srušio tripartitni istražni postupak kao kulu od karata zamijenivši ga monopolističkim položajem državnog odvjetništva« (Đurđević, 2011.: 311). »Paradigma hrvatskog prethodnog kaznenog postupka promijenjena je spajanjem uloge kaznenog progona i prikupljanja dokaza u rukama državnog odvjetnika uz ukidanje prava obrane na sudjelovanje u prikupljanju dokaza« (Đurđević, 2011.: 312).

Paradigma je iz korijena promijenjena i u odnosu na već spomenuti čl. 177. st. 3. ZKP/1997. u čl. 208. ZKP/2008. s izmjenama i dopunama iz 2013. i 2017. (ZID ZKP/2019.) u kojemu je navedeno da radi prikupljanja obavijesti policija može pozivati građane, a osoba koja se odazvala pozivu, a odbije dati obavijesti, može u svakom

trenutku napustiti policijske prostorije te se ne može ponovno pozivati zbog istog razloga (čl. 208. st. 4. ZKP-a). Takva odredba sada daje sigurnost građanima od izvrgavanja pojedinih instituta jer je vidljivo da prijašnja nije bila precizna i davala je osjećaj nesigurnosti.

Policija prema čl. 108. ZKP-a odmah obavještava o uhićenju državnog odvjetnika, osobe na zahtjev uhićenika, nadležno tijelo socijalne skrbi ako je potrebno poduzeti mjere za zbrinjavanje djece i drugih članova obitelji uhićenika o kojima se on brine. Upravo je prepoznavanje specifičnog ranjivog položaja djece čiji su roditelji uhićeni ili na izdržavanju kazne zatvora nova zadaća tijela svih tijela koja postupaju, a tu su djelatnici centra za socijalnu skrb posebno specijalizirani. Prava osumnjičenika dodatno su podignuta s Direktivom 2012/13/EU od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku, Direktivom 2013/48/EU – pravo na pristup odvjetniku i na kontakt s trećim osobama i konzularnim tijelima u slučaju oduzimanja slobode, Direktivom 2016/800/EU od 11. svibnja 2016. o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenim postupcima i drugima. Djelatnici centra za socijalnu skrb su posebno specijalizirani i za rad s djecom posebno u okolnostima u kojima se uhićenik jedini brine za dijete. Takvo postupanje nije niti malo lagano i zahtijeva puno truda kako se dijete ne bi stigmatiziralo već nastavilo normalnim životom, odnosno potrebno je poduzeti sve za dobrobit djeteta. Primjerice, francuski psihoanalitičar Franqois Dolto mišljenja je kako se djeci obavezno mora reći o uhićenju i zatvaranju njihovih roditelja: »Riječi humaniziraju iskustvo; traumatično je za budućnost djeteta ono što ostane neizrečeno« (Matak, 2010.: 160).

Majdak ističe da na »razini socijalne politike pojedinih zemalja glede osiguravanja zaštite prava djece čiji su roditelji u zatvoru postoji niz poteškoća i nedostataka, a obitelji, društvo i stručnjaci suočavaju se s brojnim poteškoćama počevši od problema vezanih uz određivanje najboljeg interesa djeteta, zaštite prava djece, realizacije kontakata između djece i roditelja koji su u kaznionici ili zatvoru pa do posljedica koje dijete može imati i koje mogu nastati za dijete u njegovom okruženju u školi i zajednici zbog roditeljskog boravka u zatvoru« (Majdak, 2018.: 68). Upravo ovi problemi koji se pojavljuju zahtijevaju međuagencijsku suradnju prilikom postupanja prema uhićeniku koji se brine za djecu kako ista ne bi bila zaboravljena posebno ako nakon uhićenja slijede druge mjere za osiguranje prisutnosti okrivljenika, a moguće i izdržavanje kazne zatvora.

Uhićenje kao mjera za zaštitu žrtava od počinitelja

Uhićenje je važna mjera jer se počinitelja kratkotrajno udaljava od žrtve, ali se zahtijeva da taj postupak bude pravičan. Damaška ističe »pravični postupak kao

vrhovno procesno načelo koje pronalazi prihvatljivo ravnovjesje između potrebe za zaštitom društva od kriminaliteta s jedne strane i potrebe za zaštitom ljudskih prava s druge strane« (Damaška, 2001.: 8). »Tu se javljaju dvije tendencije, jedna zahtijeva što veću učinkovitost u otkrivanju i procesuiranju kaznenih djela, a druga traži da se štite i poštuju temeljna prava okrivljenika« (Damaška, 2001.: 8). »Pravno-politička teorija za te tendencije koristi dva naziva: načelo zaštite prava građana i načelo djelotvornosti« (Cvitanović, 1995.: 40). »Prvo načelo zaštite prava građana izrasta iz liberalističkog koncepta uobličenog već sredinom 18. stoljeća, odnosno iz ideje pravne države, a drugo je načelo na liniji ideje socijalne države prema kojoj se od tijela državne vlasti traži da osiguraju minimum socijalne sigurnosti pojedinca u zajednici, pa i pod cijenu ograničavanja stanovitih individualnih prava« (Cvitanović, 1995.: 40).

Iz dosadašnjeg uvoda u važan institut kao što je uhićenje vidljivi su neki problemi s kojima se nadležna tijela, ali i građani, susreću kao i da su česte izmjene upravo toga instituta. Dosadašnjih istraživanja o uhićenju je bilo malo, ali iz nekih je vidljiva njihova brojnost. Tako je vidljivo iz istraživanja koje je proveo Filipović (2010.) da je »prema sveukupnom broju stanovnika u Hrvatskoj udio uhićenih osoba za kaznena djela tijekom 2006. iznosio 0,48 %, a u 2007. je blago smanjen i iznosio je 0,46 %, dok je u SAD-u u 2004. iznosio 4,75 %, a u 2005. iznosio je 4,76 %« (Filipović, 2010.: 287). U istome radu autor je predložio *de lege ferenda* ne zbog percepcije nego zbog zaštite uhićenika da se svaki uhićenik upisuje u posebne informacijske baze podataka kao dodatna kontrola nad kojima bi uprave i sjedište ravnateljstva policije imale nadzor u stvarnom vremenu. Istraživanje koje je provedeno od početka primjene novoga ZKP-a, odnosno »od 1. rujna 2011. do 30. lipnja 2012. godine, odnosno u razdoblju od deset mjeseci vidljivo je da je bilo 13 387 ili 0,35 % uhićenih osoba« (Filipović i Šuperina, 2012.: 545), odnosno kao i u prethodnim istraživanjima.

Policiji, kao i građanima, izuzetno je važan institut uhićenja posebno kod težih kaznenih djela kao što su ubojstva, silovanja, razbojništva, trgovanje ljudima i dr. jer u tim slučajevima se nadovezuju i druge mjere osiguranja prisutnosti okrivljenika, kao što je pritvor i istražni zatvor, i njima se štite građani od opasnih osoba koje su spremne ponoviti kaznena djela. Građanima je pak jako važno da se tim mjerama ne zadire neopravdano u njihova prava i da budu jednaka prema svima, što ponekad nije tako i stvara se loša percepcija o tijelima kaznenog progona. Primjerice, često je neujednačeno postupanje kod primjene sredstva za vezivanje prilikom uhićenja pa tako s jedne strane imamo primjere iz medija gdje su stavljena sredstva za vezivanje jednoj profesorici, a s druge strane direktorima za izvlačenje milijunskih iznosa nisu, što svakako nije dobra praksa za izgradnju povjerenja između građana i policije.

SVRHA I CILJ ISTRAŽIVANJA

Sukladno uvodu, problemi koji se nameću kao tema ovog istraživanja su pitanja stavova građana o raznim temama vezanima uz uhićenja (medijski popraćenim uhićenjima, metodama koje koristi policija prilikom uhićenja, poznavanja prava i zakona iz ovog područja, učinkovitosti uhićenja i sl.), što je u konačnici i cilj ovog rada.

Problemi i hipoteze

Problemi ovog istraživanja su:

Problem 1. Ispitati faktorsku strukturu Upitnika stavova o uhićenjima i ispitati povezanost ekstrahiranih faktora Upitnika stavova o uhićenjima i Upitnika znanja o uhićenjima.

Problem 2. Ispitati povezanost između općih stavova o uhićenju i stavova o konkretnom uhićenju neke osobe koju ispitanici poznaju.

Problem 3. Ispitati razlike u stavovima ispitanika koji poznaju i ne poznaju uhićenu osobu.

Iz problema 2. i 3. proizlaze sljedeće hipoteze:

H1. Postoji statistički značajna pozitivna povezanost između općih stavova o uhićenju (Upitnika stavova o uhićenjima) i stavova o konkretnom uhićenju neke osobe koju ispitanici poznaju.

H2. Postoji statistički značajna razlika među skupinama ispitanika koji poznaju i ne poznaju uhićenu osobu na Upitniku stavova o uhićenjima.

METODA

Ispitanici

Ispitanici u ovom istraživanju čine prigodan, nasumični uzorak, tj. radi se o ispitanicima koji su dostupni i dobrovoljni. U istraživanju je sudjelovalo ukupno $N = 114$ ispitanika u dobi između 18 i 60 godina, od čega je $N = 60$ ili 52,6% od 18 do 30 godina, zatim $N = 13$ ili 11,4% u dobi između 31 i 40 godina, $N = 28$, tj. 24,6% u dobi između 41 i 50 godina, $N = 8$ ili 7% od 51 do 60 godina i konačno, $N = 5$ ili 4,4% u dobi od 60 ili više godina. Raspon prosječne dobi ispitanika bio je od 31 do 40 godina. Broj muškaraca i žena u ovom istraživanju distribuiran je podjednako, tj. ukupno je sudjelovalo $N = 58$, tj. 50,9% muških i $N = 56$, tj. 49,1% ženskih ispitanika. Od ukupnog broja ispitanika, njih 41,2% ($N = 47$) visoke je stručne spreme, 19,3% ($N = 22$) je viša stručna sprema, a 39,5% ($N = 45$) srednja stručna sprema.

Instrumenti

Za potrebe istraživanja korišten je Upitnik sociodemografskih obilježja, te je konstruiran Upitnik znanja o uhićenjima i Upitnik stavova o uhićenjima.

Upitnik sociodemografskih obilježja uključuje pitanja o osnovnim sociodemografskim varijablama kao što su: dob, spol i razina obrazovanja. Dodatno pitanje u upitniku odnosilo se na poznavanje neke osobe koja je uhićena. To pitanje povezano je s još dva dodatna pitanja koja su se odnosila na stavove ispitanika o uhićenju tih osoba. Ta dodatna pitanja bila su dostupna samo ispitanicima koji su na pitanje o poznavanju neke osobe koja je uhićena odgovorili pozitivno.

Upitnik znanja o uhićenjima korišten je za ispitivanje općeg znanja građana o važnom institutu uhićenja. Upitnik se odnosio na poznavanje Zakona o kaznenom postupku, Prekršajnog zakona, Ustava Republike Hrvatske i važnih činjenica vezanih za uhićenja. Sastoji se od ukupno 7 izjava koje su imale točno rješenje. Na pitanja se moglo odgovoriti s »Točno«, »Ne znam« i »Netočno«. Ukupan rezultat dobiva se na način da se zbroje točni odgovori, s tim da se negativne čestice boduju u obrnutom smjeru, a odgovor »Ne znam« boduje se s 0. Najmanji mogući rezultat pri tome može biti 0, a najveći 7 bodova, pri čemu veći rezultat upućuje na dobro poznavanje činjenica o uhićenjima.

Upitnik stavova o uhićenjima korišten je za ispitivanje općih stavova građana o važnom institutu uhićenja. Ovaj upitnik odnosio se na stavove ispitanika o uhićenjima, a pitanja obuhvaćaju teme iz Zakona o kaznenom postupku, Prekršajnog zakona, policijske provedbe uhićenja općenito te medijski popraćenih uhićenja i slično. Isti sadrži ukupno 19 izjava na koje su ispitanici odgovarali na skali Likertovog tipa od 1 do 5 (1 – u potpunosti se slažem, 5 – u potpunosti se ne slažem). Ukupan rezultat za ispitanika dobiva se kao prosjek svih njegovih odgovora, s tim da se prije toga negativne čestice boduju u obrnutom smjeru. Najmanji mogući rezultat pri tome može biti 1, a najveći 5. Što je rezultat bliži broju 1, veća je vjerojatnost da osoba ima generalno pozitivan stav prema uhićenjima, vjeruje u sustav i njegovu učinkovitost, te ima povjerenja u policiju. Što je rezultat bliži broju 5, stavovi su suprotni.

Postupak

Za potrebe istraživanja konstruirani su prigodni upitnici i to *Upitnik znanja o uhićenjima* i *Upitnik stavova o uhićenjima*. Pitanja u upitniku sastavljena su temeljem teorijskog koncepta o kojima je prvi autor napisao nekoliko radova i koji je problemski ukratko izložen u prvome dijelu rada, zatim temeljem nekoliko događaja koji su bili medijski popraćeni, a upravo je to i bio dodatni poticaj za provedbu istraživanja u

ovakvom obliku koji je dostupan svim građanima. Upitnici su objedinjeni i distribuirani u elektronskoj verziji putem servisa *G-suit* (eng. *Google Forms*). Poveznica za ispunjavanje upitnika postavljena je u više različitih grupa na društvenim mrežama, gdje je bila dostupna prigodnom uzorku ispitanika, pa su ispitanici isti ispunjavali individualno, putem vlastitih elektroničkih uređaja (mobitela ili računala). Prije početka ispunjavanja upitnika, ispitanicima je priložena kratka uputa o temi upitnika, te načinu ispunjavanja. Uputa je bila ista za sve ispitanike, naglašavala je nužnost odgovaranja na sva pitanja, te da je upitnik dobrovoljan, anoniman i da će se svi odgovori koristiti isključivo u znanstvene i istraživačke svrhe. Ispunjavanje upitnika trajalo je maksimalno 5 minuta. Na kraju upitnika ispitanici su morali potvrditi svoje sudjelovanje klikom na *Submit* i na taj način poslati rezultate. S obzirom na to da je upitnik distribuiran elektronskim putem, u postavkama servisa *Google Forms*, broj ispunjavanja upitnika po ispitaniku bio je ograničen na jedan.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

Testiranje preduvjeta za korištenje parametrijskih postupaka

Za obradu podataka u istraživanju korišten je statistički program IBM SPSS 20. Prije statističke obrade podataka nužno je testirati preduvjete za korištenje parametrijskih testova, tj. testira se normalitet distribucija varijabli uključenih u istraživanje Upitnika znanja o uhićenjima i Upitnika stavova o uhićenjima. Normalnost distribucije ispitana je Kolmogorov-Smirnovljevim i Shapiro-Wilkovim testom, indeksom asimetričnosti i koeficijentom spljoštenosti, te vizualnom inspekcijom. Vrijednost Kolmogorov-Smirnovljeva testa za Upitnik znanja o uhićenjima $KS = 0,090$, $p > 0,01$, a za Upitnik stavova o uhićenjima $KS = 0,049$, $p > 0,01$. U oba slučaja vrijednost Kolmogorov-Smirnovljeva testa blizu je vrijednosti 0 i u oba slučaja rezultat nije značajan, čime možemo zaključiti da se u oba upitnika radi o normalnoj distribuciji rezultata. Dodatno je korišten i Shapiro-Wilkov test čiji su rezultati sljedeći: $SW = 0,979$, $p > 0,01$ za Upitnik znanja o uhićenjima, te $SW = 0,990$, $p > 0,01$ za Upitnik stavova o uhićenjima. Ovi rezultati ukazuju na normalne distribucije u oba slučaja. Uz ova dva testa, korištena je i vizualna inspekcija histograma i krivulje distribucije, a one ukazuju na to da se u slučaju oba upitnika radi o normalnim distribucijama rezultata. Aritmetička sredina rezultata na Upitniku znanja o uhićenjima jednaka je $M = 1,688$, $SD = 0,592$, a na Upitniku stavova o uhićenjima $M = 2,783$, $SD = 0,323$.

Provjereni su i indeksi asimetričnosti distribucija za oba upitnika. Za Upitnik znanja o uhićenjima on iznosi $0,017$ ($\sigma = 0,226$), a za Upitnik stavova o uhićenjima

indeks asimetričnosti iznosi $-0,156$ ($\sigma = 229$). Nadalje, ispitivanje koeficijenta spljoštenosti dalo je sljedeće rezultate: za Upitnika znanja o uhićenjima $-0,419$ ($\sigma = 0,449$); za Upitnik stavova o uhićenjima $0,337$ ($\sigma = 0,455$). Ako je koeficijent asimetričnosti unutar intervala ± 3 , a koeficijent spljoštenosti u rasponu od ± 10 , tada je korištenje parametrijskih postupaka dopušteno (Kline, 2005.). S obzirom da su vrijednosti koeficijenta asimetričnosti i spljoštenosti oba upitnika unutar spomenutih vrijednosti, preduvjet za korištenje parametrijskih testova i ovime je zadovoljen.

Faktorska analiza Upitnika stavova o uhićenjima

Za potrebe ovog istraživanja konstruiran je mjerni instrument pod nazivom Upitnik stavova o uhićenjima. Isti je prvobitno sadržavao 19 tvrdnji, a Tablica 1. prikazuje osnovne deskriptivne podatke za svaku pojedinu česticu.

Tablica 1. Osnovni deskriptivni podaci čestica Upitnika stavova o uhićenjima

	N	Min	Max	M	SD	IA	σ	IS.	Σ
USU1	113	1	5	3,24	1,331	-0,265	0,227	-1,036	0,451
USU2	113	1	5	2,48	1,135	0,429	0,227	-0,543	0,451
USU3	113	1	5	1,69	1,166	1,663	0,227	1,702	0,451
USU4	113	1	5	4,27	0,954	-1,436	0,227	2,050	0,451
USU5	113	1	5	4,20	1,290	-1,456	0,227	0,731	0,451
USU6	112	1	5	3,57	1,299	-0,636	0,228	-0,639	0,453
USU7	113	1	5	1,82	0,947	1,262	0,227	1,701	0,451
USU8	113	1	5	3,35	1,280	-0,259	0,227	-0,884	0,451
USU9	113	1	5	2,60	1,090	0,387	0,227	0,129	0,451
USU10	113	1	5	2,76	1,304	0,234	0,227	-0,954	0,451
USU11	113	1	5	3,77	1,157	-0,663	0,227	-0,289	0,451
USU12	113	1	5	3,42	1,051	-0,268	0,227	-,355	0,451
USU13	113	1	5	1,58	0,979	1,791	0,227	2,774	0,451
USU14	112	1	5	1,63	1,058	1,825	0,228	2,765	0,453
USU15	113	1	5	1,56	0,963	1,849	0,227	3,064	0,451
USU16	113	1	5	2,90	1,369	0,157	0,227	-1,118	0,451
USU17	113	1	5	3,62	1,378	-0,639	0,227	-0,788	0,451
USU18	113	1	5	1,59	1,049	1,922	0,227	3,122	0,451
USU19	113	1	5	2,90	1,500	0,088	0,227	-1,430	0,451

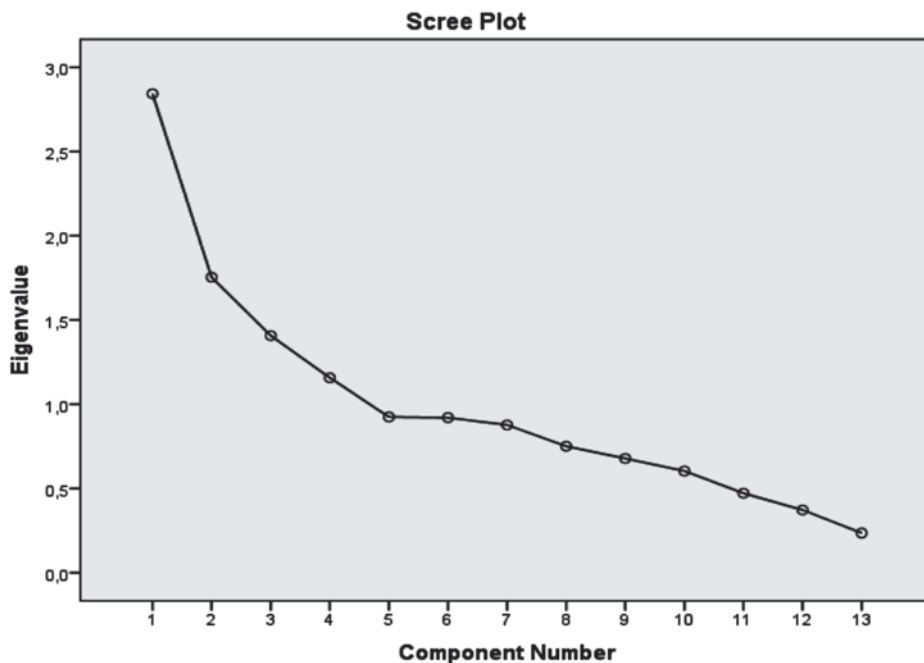
Legenda: USU1-USU19 – čestice na konstruiranom Upitniku stavova o uhićenjima; IA – indeks asimetričnosti; IS – indeks spljoštenosti; σ – standardna pogreška

Iz priložene Tablice 1. vidljivo je da je raspon odgovora na svim česticama najmanje 1, a najviše 5, što govori da se odgovori ispitanika kreću od krajnje pozitivnih do krajnje negativnih, a to su implikacije dobre raspodjele odgovora. Isti zaključak proizlazi iz pojedinačnih rezultata aritmetičkih sredina. Indeksi asimetričnosti su raznoliki, pa ovisno o česticama, vidljivo je da su distribucije podjednako raspoređene na pozitivno i negativno asimetrične. Indeksi spljoštenosti također su individualni, pa imamo i platikurtične (distribucije s većom disperzijom rezultata oko aritmetičke sredine) i leptokurtične (manja disperzija rezultata oko aritmetičke sredine).

Kako bi se odgovorilo na prvi problem ovog istraživanja, tj. provjerilo postojanje i ekstrahiralo moguće subskele (faktore) u Upitniku stavova o uhićenjima, provedena je eksploratorna faktorska analiza. Ona se koristi kao statistički instrument za razvoj novih upitnika.

Prije detaljnije obrade rezultata, provedbom KMO (Kaiser-Mayer-Olkinova) testa, provjereno je jesu li zadovoljeni preduvjeti za provedbu faktorske analize. U slučaju ovog upitnika rezultat je $KMO = 0,574$, čime je zadovoljen kriterij za provođenje faktorske analize, jer je $KMO \geq 0,5$. Bartlettovim testom sferičnosti testirana je razlika korelacijske matrice od matrice identiteta, a rezultat tog testa je: $\chi^2 (91) = 514,208$, $p < 0,01$. Rezultat je statistički značajan, te je i ovime potvrđen kriterij za provedbu faktorske analize.

Pri statističkoj obradi podataka korištena je metoda glavnih komponenta (*Principal Components*) uz ortogonalnu rotaciju (*Varimax*). Prvotna obrada determinirala je s ukupno 7 ekstrahiranih faktora i 64,774% objašnjene varijance. Zbog faktorske strukture koja nije bila čista te velikog broja ekstrahiranih faktora, izbačene su sljedeće čestice: USU2 – »Općenito, smatram da policija pretjerano koristi sredstva prisile«; USU7 – »U medijima i televizijskim emisijama trebalo bi se više govoriti o pravima građana«; USU8 – »Mišljenja sam da je starija gospođa koja je u Osijeku prelazila ,zebru' uhićena (zbog počinjenog prekršaja) neopravdano ili na neadekvatan način«; USU11 – »Općenito, smatram da mediji imaju značajnu ulogu u kontroli represivnog aparata«; USU 17 – »Policajac svakom uhićenom mora staviti sredstvo vezivanja (liscice)«; USU19 – »Smatram da policajac smije pucati iz vatrenog oružja za razbojnikom koji bježi iz banke od kuda je otuđio veću količinu novca«.

Slika 1. Scree plot-prikaz četiri komponente izdvojene faktorskom analizom čestica Upitnika stavova o uhićenjima

Daljnjom faktorskom analizom u kojoj je opetovano korištena metoda glavnih komponenata te *Varimax* rotacija uz ukupno 6 iteracija, dobivena je konačna, četverofaktorska struktura. Kako je vidljivo na *Scree Plot*-u (Slika 1.), izdvojene su 4 komponente, prema Kaiser-Guttmanovom kriteriju, s vrijednostima karakterističnih korijena (eng. *eigenvalue*) većima od jedan (od 1,158 do 2,843). U Tablici 2. vidljiv je prikaz pojedinih čestica upitnika poredanih prema faktorskim zasićenjima. Sve četiri ekstrahirane subskele objašnjavaju ukupno 55,10% varijance, od čega prva komponenta objašnjava 21,871%, druga 13,493%, treća 10,827% i četvrta 8,904%.

Tablica 2. Rezultati eksploratorne faktorske analize Upitnika stavova o uhićenjima analizom glavnih komponenta uz ortogonalnu rotaciju

Čestice Upitnika stavova o uhićenjima		1	2	3	4
USU13	U slučaju da sam uhićen u inozemstvu, zatražio bih da se o tome obavijesti konzularni ili diplomatski ured.	0,804			
USU14	U slučaju kada bih i sam bio uhićen, zatražio bih da se o tome obavijesti moja obitelj.	0,716			
USU15	U slučaju kada bih i sam bio uhićen, zatražio bih branitelja (odvjetnika).	0,660			
USU18	Uhićenje je neophodna mjera kod težih kaznenih djela, u svrhu zaštite žrtve i drugih građana.	0,633			
USU1	Mišljenja sam da je starija gospođa koja je u Osijeku prelazila »zebru« uhićena neopravdano ili na neadekvatan način.		0,738		
USU4	Općenito, smatram da su građani slabo upućeni u svoja prava.		0,729		
USU3	Svakoj osobi koja je uhićena treba osigurati pravo na odvjetnika.		-0,558		
USU5	Smatram da se nevinu građani ne trebaju zanimati za svoja prava.			-0,808	
USU10	Smatram da će prilikom uhićenja, u slučaju uporabe pretjerane sile, policijski službenici biti kažnjeni.			0,686	
USU16	Smatram da se mediji općenito previše posvećuju temama o policiji i policijskim istragama.			0,530	
USU6	Smatram da su pravi kriminalci u zatvoru i da odslužuju adekvatnu kaznu.				0,788
USU9	Postoji razlika u vremenskom trajanju uhićenja za kazneno djelo do 1 godine i iznad jedne godine.				0,644
USU12	Smatram da Europski sud za ljudska prava ima značajnu ulogu u kontroli represivnog aparata.				-0,409

Legenda: USU1-USU18 – ekstrahirane čestice iz Upitnika stavova o uhićenjima; 1-4 – oznake ekstrahiranih faktora

Provjerena je i pouzdanost faktora prema Cronbach alpha koeficijentu. Rezultati za pojedini faktor su sljedeći: $\alpha_1 = 0,697$; $\alpha_2 = 0,537$; $\alpha_3 = 0,487$; $\alpha_4 = 0,351$, a isti ukazuju na nisku vrijednost pouzdanosti subskala.

Kao što proizlazi iz Tablice 2., prvi faktor/subskalu formiraju četiri čestice koje se odnose na stavove ispitanika u hipotetskoj situaciji da dođe do njihovog osobnog uhićenja, te stav da je uhićenje općenito neophodno radi sigurnosti građana. Česticama je, uz činjenicu koga ispitanik u takvoj situaciji želi obavijestiti o događaju (obitelj, odvjetnika, konzularni ured u inozemstvu), obuhvaćeno i vjerovanje da je institut uhićenja tu da nas zaštiti i da služi poštenim građanima. Prve tri čestice se također mogu odnositi i na opće poznavanje uobičajenih postupka i potrebu da osobi u takvoj situaciji netko pomogne (da netko nešto napravi u vezi te situacije), stoga je prvi faktor nazvan Vlastita opća stajališta o uhićenjima. Aritmetička sredina za prvi faktor iznosi $M = 1,583$, $SD = 0,725$, što upućuje na pozitivne stavove građana.

Drugu komponentu (ili faktor) čine tri tvrdnje koje se odnose na jedno poznato medijski popraćeno uhićenje, zatim stav o općoj upućenosti građana u svoja prava, te pravo uhićenog na odvjetnika (branitelja). Ono što je zajedničko ovim česticama su stavovi o tome kakve su mogućnosti građana kada je riječ o uhićenjima, pa je ovaj faktor nazvan Prava građana. Aritmetička sredina i standardna devijacija za ovaj faktor iznosi $M = 3,065$, $SD = 0,623$. S obzirom na vrijednosti blizu 3, na temelju ovih rezultata zaključujemo podjednaku raspodjelu pozitivnih i negativnih stavova građana.

Sljedeća komponenta sačinjena je od tri izjave koje obuhvaćaju: stav o interesu nevinih građana za vlastita prava, uvjerenje da će policijski službenik pri lošem postupanju tijekom uhićenja biti kažnjen, te stav o posvećenosti medija policijskim temama i istragama. Iz ovih čestica proizlazi želja za informacijama, te težnja k pravednosti sustava. Ovo može ukazivati na to da građani žele vjerovati u pravednost sustava, a tomu svakako doprinosi transparentnost postupaka u obliku medijskih objava prema javnosti. Ovaj faktor, na temelju izdvojenih čestica, nazvan je Potreba za informiranjem i pravednošću. Aritmetička sredina i standardna devijacija za ovaj faktor iznose: $M = 3,289$, $SD = 0,613$. Ovdje također zaključujemo o podjednakoj raspodjeli pozitivnih i negativnih stavova.

Posljednji faktor formiran je od tri tvrdnje koje se odnose na uvjerenje da pravi kriminalci odslužuju adekvatnu kaznu, uvjerenje o postojanju razlika u vremenskom trajanju uhićenja za kaznena djela do jedne i iznad jedne godine (što se čini logičnim, ako ispitanici imaju opću pretpostavku da su zakoni dobro postavljeni i da im se može vjerovati) i posljednje, ulogu Europskog suda za ljudska prava u kontroli represivnog aparata (što može indicirati uvjerenje ispitanika da postoji viši institut koji ima utjecaj po potrebi). Zadnji faktor stoga je nazvan Povjerenje u učinkovitost sustava. Aritmetička sredina i standardna devijacija iznose: $M = 3,199$, $SD = 0,660$ pa se ponovno nameće zaključak o ravnomjernoj raspodjeli pozitivnih i negativnih stavova kod ispitanika.

S obzirom na komponente dobivene faktorskom analizom dodatno je, sukladno prvom problemu ovog rada, provjerena i povezanost ekstrahiranih faktora Upitnika stavova o uhićenjima (4) i Upitnika znanja o uhićenjima. Statističkim postupkom korelacije dobiveni su sljedeći rezultati za pojedine faktore: F1 (Vlastita opća stajališta o uhićenjima) – $r = -0,265$, $p < 0,01$; F2 (Prava građana) – $r = -0,024$, $p > 0,05$; F3 (Potreba za informiranjem i pravednošću) – $r = -0,063$, $p > 0,05$; F4 (Povjerenje u učinkovitost sustava) – $r = -0,051$, $p > 0,05$. Iz dobivenih rezultata vidljivo je da faktori (F2, F3 i F4) nisu statistički značajno povezani s Upitnikom znanja o uhićenjima, no faktor (F1) jest, a povezanost je negativna na razini rizika od 1%. Uzmemo li u obzir da veći rezultat na Upitniku znanja o uhićenjima predstavlja bolju informiranost, a manji rezultat na Upitniku stavova o uhićenjima općenito pozitivniji stav prema uhićenjima, na temelju negativnog rezultata korelacije dobivenog za faktor 1 možemo zaključiti da ispitanici koji su više informirani o uhićenjima imaju pozitivnije stavove i obrnuto, a istovremeno, sukladno česticama koje sačinjavaju taj faktor, čini se da bi se ispitanici koji imaju više znanja bolje snašli u situaciji da su i sami uhićeni.

Deskriptivna analiza čestica Upitnika stavova o uhićenjima izdvojenih faktorskom analizom

Deskriptivnom analizom najprije su uspoređene frekvencije i postoci pojedinih odgovora za svaku česticu dobivena 4 ekstrahirana faktora (ukupno 13 čestica). Rezultati su vidljivi u Tablici 3. Napomena je da su čestice rekodirane u svrhu raspodjele odgovora na pozitivne i negativne stavove. Time smo dobili Tablicu 3., u kojoj učestalost odgovora 1 i 2 predstavlja više pozitivan stav, dok odgovori 4 i 5 označavaju negativniji stav prema policiji i institucijama u kontekstu uhićenja.

Tablica 3. Frekvencije i postoci pojedinih odgovora za sve čestice (13) ekstrahiranih faktora (4) Upitnika stavova o uhićenjima

	1		2		3		4		5	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
USU1	16	14	17	14,9	28	24,6	28	24,6	24	21,1
USU3	75	65,8	16	14	10	8,8	6	5,3	6	5,3
USU4	3	2,6	2	1,8	16	14	33	28,9	59	51,8
USU5	8	7	10	8,8	6	5,3	16	14	73	64
USU6	12	10,5	11	9,6	23	20,2	33	28,9	33	28,9
USU9	21	18,4	25	21,9	55	48,2	2	1,8	10	8,8
USU10	24	21,1	25	21,9	33	28,9	16	14	15	13,2
USU12	5	4,4	14	12,3	41	36	34	29,8	19	16,7
USU13	75	65,8	19	16,7	13	11,4	3	2,6	3	2,6
USU14	74	64,9	18	15,8	13	11,4	2	1,8	5	4,4
USU15	77	67,5	17	14,9	14	12,3	2	1,8	3	2,6
USU16	14	12,3	9	7,9	25	21,9	23	20,2	42	36,8
USU18	77	67,5	17	14,9	12	10,5	2	1,8	5	4,4

Legenda: USU1-USU18 – ekstrahirane čestice Upitniku stavova o uhićenjima; 1-5 – oznake krajnje pozitivnih i krajnje negativnih stavova

Iz priložene tablice vidljivo je da su ispitanici najnegativniji u stavovima: USU5 – »Smatram da se nevinu građani ne trebaju zanimati za svoja prava« (velik dio ispitanika ne slaže se s ovom tvrdnjom), USU4 – »Općenito, smatram da su građani slabo upućeni u svoja prava« (velik broj ispitanika smatra da građani načelno jesu slabo upućeni u svoja prava) te USU16 – »Smatram da se mediji općenito previše posvećuju temama o policiji i policijskim istragama« (ispitanici ne smatraju da je ova izjava točna).

Čestice sa suprotnim predznakom, koje su se izdvojile među ostalima, a u kojima su ispitanici generalno najpozitivniji u stavovima su: USU3 – »Svakoj osobi koja je uhićena treba osigurati pravo na odvjetnika« (većina ispitanika slaže se s tvrdnjom), USU9 – »Postoji razlika u vremenskom trajanju uhićenja za kazneno djelo do 1 godine i iznad jedne godine« (velik broj ispitanika slaže se s tvrdnjom) te USU10 – »Smatram da će prilikom uhićenja, u slučaju uporabe pretjerane sile, policijski službenici biti kažnjeni« (ispitanici se u velikoj mjeri slažu).

S obzirom na dobivene rezultate, te za potrebe odgovora na probleme istraživanja, testirane su hipoteze 1 i 2. Problem 2. bio je ispitati povezanost između općih stavova o uhićenju i stavova o konkretnom uhićenju neke osobe koju ispitanici po-

znaju, a problem 3. je ispitati razlike u stavovima ispitanika koji poznaju i ne poznaju uhićenu osobu.

Hipoteza 1 koja je glasila da postoji statistički značajna pozitivna povezanost između općih stavova o uhićenju i stavova o konkretnom uhićenju neke osobe koju ispitanici poznaju testirana je koeficijentom korelacije. Rezultat tog testa je $r = 0,397$, $p < 0,01$. Navedena korelacija je pozitivna i značajna na razini rizika od 1%. Hipoteza je potvrđena, a zaključak koji proizlazi iz ovog rezultata je da će ispitanici koji poznaju neku uhićenu osobu, ako imaju pozitivan stav prema tom konkretnom uhićenju (vjeruju da je to uhićenje bilo opravdano i korektno), također imati pozitivan stav prema uhićenjima općenito. Treba napomenuti da je od ukupnog broja ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju ($N = 114$) njih 66 ili 57,9% odgovorilo da poznaje neku uhićenu osobu. Ti ispitanici to konkretno uhićenje smatraju opravdanim, čime pokazuju tendenciju pozitivnijih stavova jer prosjek njihovih odgovora na pitanja o tom specifičnom uhićenju iznosi $M = 1,687$, $SD = 0,592$. Usporedno s tim, prosjek rezultata na Upitniku stavova o uhićenjima za istu skupinu je $M = 2,883$, $SD = 0,302$.

Hipoteza 2 koja je glasila da postoji statistički značajna razlika među skupinama ispitanika koji poznaju i ne poznaju uhićenu osobu i Upitnika stavova o uhićenjima testirana je t-testom za velike nezavisne uzorke. Rezultat tog testa iznosi $t_{(114)} = -1,149$, $p > 0,05$. Prema ovim podacima, hipoteza se odbacuje, tj. ne postoji statistički značajna razlika u općim stavovima o uhićenjima između grupe ispitanika koji poznaju uhićenog i grupe koji ne poznaju uhićenog. Aritmetička sredina grupe koja poznaje neku uhićenu osobu na Upitniku stavova o uhićenjima iznosi $M = 2,856$, $SD = 0,341$, a za grupu koja ne poznaje nijednu uhićenu osobu rezultati su: $M = 2,923$, $SD = 0,232$.

Ukratko, ovo istraživanje je ekstrahiralo ukupno 4 faktora, koji su pojedinačno nazvani: Vlastita opća stajališta o uhićenjima, Prava građana, Potreba za informiranjem i pravednošću te Povjerenje u učinkovitost sustava. Prvi faktor, Vlastita opća stajališta o uhićenjima istaknuo se među ostalima po najpozitivnijim stavovima ispitanika. Iz rezultata ovog faktora nameće se zaključak da građani znaju kako bi ispravno postupili u slučaju vlastitog uhićenja, ali isto tako da vjeruju kako je institut uhićenja tu da nas zaštiti i služi poštenim građanima. Vrijednosti aritmetičkih sredina ostalih faktora kreću se oko 3, iz čega proizlazi da su pozitivni i negativni stavovi ispitanika podjednako raspoređeni.

Analizom pojedinačnih čestica utvrđeno je da su ispitanici najnegativniji kada je riječ o sljedećim tvrdnjama: »Smatram da se nevini građani ne trebaju zanimati za svoja prava«; »Općenito, smatram da su građani slabo upućeni u svoja prava«; »Smatram da se mediji općenito previše posvećuju temama o policiji i policijskim istragama«. Iz negativnih stavova ispitanika na navedene čestice proizlazi zaključak o blagom nepovjerenju građana prema institutu uhićenja te prema policiji kao instituciji jer je u više navrata naglašena nužnost da se svi građani informiraju o vlastitim pra-

vima. Nadalje, ispitanici su naglasili i važnost medijskog praćenja policijskih tema, iz čega proizlazi potreba za transparentnošću postupaka uhićenja. Pozadina ove tvrdnje također upućuje na nepovjerenje. Čestice koje su procijenjene najpozitivnijima su: »Svakoj osobi koja je uhićena treba osigurati pravo na odvjetnika«; »Postoji razlika u vremenskom trajanju uhićenja za kazneno djelo do 1 godine i iznad jedne godine«; »Smatram da će prilikom uhićenja, u slučaju uporabe pretjerane sile, policijski službenici biti kažnjeni«. Temeljem odgovora ispitanika na navedene tvrdnje može se zaključiti da građani ipak vjeruju u pravednost sustava jer im je, čak i ako ne znaju pravi odgovor, logično da postoji razlika u trajanju uhićenja za kaznena djela do jedne i iznad jedne godine. Na povjerenje u sustav ukazuju i pozitivni odgovori na tvrdnju da će policajac biti sankcioniran u slučaju uporabe pretjerane sile.

Testirana 1. hipoteza upućuje na postojanje statistički značajne pozitivne povezanosti između općih stavova o uhićenju i stavova o konkretnom uhićenju neke osobe koju ispitanici poznaju. Dakle, ispitanici koji poznaju uhićenu osobu, ukoliko opravdavaju to konkretno uhićenje, imat će ujedno i pozitivniji stav prema uhićenjima općenito, što je u slučaju ovog istraživanja bilo očekivano. Može se reći da, kada građani poznaju osobu koja je uhićena, vjerojatno znaju ili mogu naslutiti razloge uhićenja te osobe, a istovremeno, drugačije se percipira uhićenje medijski poznate nasuprot nepoznatoj osobi. Samim time, s obzirom na opravdavanje uhićenja nekog ispitanicima poznatog (rodbinska povezanost, prijatelj, susjed i dr.), očekivano je da će ti isti ispitanici imati pozitivan stav i prema uhićenjima općenito. Treba naglasiti da vrijedi i u obrnutom smjeru, dakle, ako ispitanik ne opravdava uhićenje neke osobe koju poznaje, on će generalno imati negativnije opće stavove prema uhićenjima. Hipoteza 2. ovog istraživanja koja je glasila da postoji statistički značajna razlika među skupinama ispitanika koji poznaju i ne poznaju uhićenu osobu i Upitnika stavova o uhićenjima je odbačena.

Kao jedan od glavnih zaključaka ovog istraživanja nameće se upravo činjenica da uhićenje treba dodatno približiti običnim građanima, kako bi sami osvijestili vlastita prava, prava drugih, ali i dužnosti i obveze onih koji uhićenja izvršavaju. Dodatno, potrebno je poraditi na transparentnosti sustava u svrhu izgradnje boljeg povjerenja, ali i bolje suradnje građana s policijom kada dođe do uhićenja okrivljenika. U istom smjeru valjalo bi provesti i dodatna istraživanja na ovu temu, te predložiti mjere kojima bi se postiglo navedeno.

ZAKLJUČAK

Zbog važnosti uhićenja kao jedne od mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika, ono je često predmet rasprava akademske zajednice. Uhićenje predstavlja snažnu zaštitnu mjeru i u odnosu na žrtvu, pa s obzirom na to, znanstvenici, akademici i

stručnjaci intenzivno se bave ovom temom kako bi mjera bila što pravednija i transparentnija. Ipak, ono što u akademskoj zajednici nedostaje upravo su stavovi običnih građana o mjerama uhićenja. Ovaj rad stoga je usmjeren na sagledavanje mjere uhićenja iz perspektive običnih građana, civila, u svrhu dobivanja šire slike o postojećim mjerama kako bi se iste u budućnosti mogle unaprijediti. U ovom istraživanju ispitana je faktorska struktura Upitnika stavova o uhićenjima i povezanost ekstrahiranih faktora Upitnika stavova o uhićenjima i Upitnika znanja o uhićenjima, nadalje ispitana je povezanost između općih stavova o uhićenju i stavova o konkretnom uhićenju neke osobe koju ispitanici poznaju, te postoje li razlike u stavovima ispitanika koji poznaju i ne poznaju uhićenu osobu. U istraživanju je dobivena faktorska struktura za ukupno 4 faktora, od kojih je samo jedan (Vlastiti opći stavovi o uhićenjima) u korelaciji s Upitnikom znanja o uhićenjima, što upućuje na činjenicu da ispitanici koji su više informirani o uhićenjima imaju općenito pozitivnije stavove o uhićenjima. Rezultati testiranih hipoteza upućuju na postojanje statistički značajne pozitivne povezanosti između općih stavova o uhićenju i stavova o uhićenju neke osobe koje ispitanici »poznaju«. Drugim riječima, ispitanici koji »poznaju« neku uhićenu osobu i imaju pozitivan stav prema tom konkretnom uhićenju, imat će također pozitivan stav prema uhićenjima općenito, a vrijedi i obrnuto. Hipoteza koja je glasila da postoji statistički značajna razlika u stavovima o uhićenjima među skupinama ispitanika koji poznaju i ne poznaju uhićenu osobu je odbačena.

U istraživanju se, na temelju dobivenih rezultata, došlo do zaključka o nužnosti boljeg upoznavanja građanstva o svim postupcima koje provodi policija vezano za uhićenja. Naglasak je pri tome na osvještavanju njihovih prava, te obveza represivnog aparata, ali neizostavna je i transparentnost radi povećanja povjerenja. Na taj način policija dobiva vrijedne saveznike i u dobivanju kvalitetnih informacija što sve doprinosi daljnjem smanjenju kriminaliteta, a sve u cilju sigurnosti građana. Buduća istraživanja trebala bi se osvrnuti na konkretnije prijedloge mjera kojima bi se postiglo navedeno.

LITERATURA

1. Cvitanović, L. (1995). Police and Criminal evidence act. *Policija i sigurnost*, 4 (1), 40–62.
2. Damaška, M. (2001). *Dokazno pravo u kaznenom postupku: Oris novih tendencija*. Sveučilište u Zagrebu. Pravni fakultet.
3. Direktiva 2012/13/EU od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku. *Službeni list Europske unije*, L 142/1. Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0013> (6.5.2020.).

4. Direktiva 2013/48/EU od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhićenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima. *Službeni list Europske unije*, L 294/1. Preuzeto s: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013L0048&from=SK> (1.5.2020.).
5. Direktiva 2016/800/EU od 11. svibnja 2016. o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenim postupcima. *Službeni list Europske unije*, L 132/1. Preuzeto s: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0800&from=EN> (1.5.2020.).
6. Đurđević, Z. (2011). Suvremeni razvoj hrvatskog kaznenog procesnog prava s posebnim osvrtom na novelu ZKP iz 2011. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 18 (2), 311–357.
7. ECHR, Mađer protiv Hrvatske, br. 56185/07 od 21. lipnja 2011. Preuzeto s: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22CASE%20OF%20MA%20C4%20ER%20v.%20CROATIA%20%20\[Croatian%20Translation\]%20by%20the%20Republic%20of%20Croatia%20\(Office%20of%20the%20Agent\)%22%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22CASE%20OF%20MA%20C4%20ER%20v.%20CROATIA%20%20[Croatian%20Translation]%20by%20the%20Republic%20of%20Croatia%20(Office%20of%20the%20Agent)%22%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D%7D) (20.4.2020.).
8. *Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*. Preuzeto s: https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (20.4.2020.).
9. Filipović, H. & Šuperina, M. (2012). Razvoj pravnog uređenja najtežih mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika u kaznenom postupku i statistička analiza provođenja mjere uhićenja u Republici Hrvatskoj. *Policija i sigurnost*, 21 (3), 529–554.
10. Filipović, H. (2010). Uhićenje kao mjera osiguranja nazočnosti okrivljenika i pokretanja kaznenog postupka. *Policija i sigurnost*, 19 (3), 273–297.
11. Filipović, H. (2018). *Uloga policije u pružanju postupovne zaštite ranjivim, ugroženim i zaštićenim svjedocima*. Doktorski rad. Sveučilište u Zagrebu. Pravni fakultet.
12. Ivičević Karas, E., Burić, Z. & Filipović, H. (2019). Prva iskustva policijskih službenika u provođenju pojedinačne procjene žrtava kaznenih djela. *Policija i sigurnost*, 28 (4), 468–489.
13. Josipović, I. (2008). Istražni zatvor vs. pritvor: Reforma ili restauracija. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 15 (2), 915–938.
14. Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: Guilford Press.
15. Majdak, M. (2018). Zaboravljena djeca – poteškoće vezane uz zaštitu prava djece čiji su roditelji u zatvoru. *Revija za socijalnu politiku*, 25 (1), 67–83. <https://doi.org/10.3935/rsp.v25i1.1479>

16. Matak, Š. (2010). Prava djece čiji su roditelji na izdržavanju zatvorske kazne. *Pravnik: Časopis za pravna i društvena pitanja*, 44 (88), 155–164.
17. *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima*. Preuzeto s: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx> (14.4.2020.).
18. *Opća deklaracija o ljudskim pravima UN-a*. Preuzeto s: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (14.4.2020.).
19. Pleić, M. (2016). Zabrana mučenja u praksi Europskog suda za ljudska prava s posebnim osvrtom na presude protiv Republike Hrvatske i praksu Ustavnog suda RH. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 23 (2), 247–279.
20. Skoko, B. (2007). Percepcija EU u hrvatskoj javnosti. *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 3 (1), 349–368.
21. Ustav Republike Hrvatske (1990, 1997, 1998, 2000, 2001, 2010, 2014). *Narodne novine*, 56/1990., 135/1997., 08/1998., 113/2000., 124/2000., 28/2001., 41/2001., 55/2001., 76/2010., 85/2010., 05/2014.
22. Zakon o kaznenom postupku (1997, 2008, 2009, 2011, 2012, 2013, 2014, 2017, 2019). *Narodne novine*, 110/1997., 152/2008., 76/2009., 80/2011., 121/2011., 91/2012., 143/2012., 56/2013., 145/2013., 152/2014., 70/2017., 126/2019., 126/2019.

*Hrvoje Filipović
Dunja Ilovača*

PERCEPTION OF CITIZENS ON ARREST AS A MEASURE TO ENSURE THE DEFENDANT'S PRESENCE

ABSTRACT

Arrest is a specific and necessary measure to ensure the defendant's presence which is made by the police before the beginning of a criminal procedure. Arrest is an "institute" determined by the Constitution of the Republic of Croatia and the most important supranational sources on human rights and freedoms, such as the Universal Declaration of Human Rights, International Covenant on Civil and Political Rights, European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and other sources because it restricts the right to movement as a fundamental right of citizens. Considering the importance of the institutes such as arrest, a research dealing with attitudes on and knowledge of citizens about arrest was conducted. 114 respondents (N = 114) participated in the research and a pure factor structure was given for four factors overall, and the results obtained by testing the hypotheses indicate the existence of a statistically significant correlation between general attitudes on arrest and the attitudes on the arrest of a person that the respondents know. In other words, the respondents who know an arrested person and who have a positive attitude on that concrete arrest will also have a positive attitude on arrests in general.

Key words: *arrest; attitudes on arrest; perception of citizens*

Međunarodna licenca / International License:

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.